

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ НА ОСНОВІ ВІЙСЬКОВИХ ТРАДИЦІЙ

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF PATRIOTIC EDUCATION OF FUTURE OFFICERS-BORDERS ON THE BASIS OF MILITARY TRADE

Стаття присвячена визначенню й обґрунтуванню педагогічних умов патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників на основі військових традицій.

Автор аналізує підходи науковців до тлумачення педагогічних умов патріотичного виховання фахівців. На основі цього аналізу пропонує власні педагогічні умови, що сприяють ефективному патріотичному вихованню майбутніх офіцерів-прикордонників:

- дотримання спадкоємності поколінь і розвиток нових військових традицій;
- спрямованість освітнього процесу на патріотичне виховання курсантів;
- використання виховного потенціалу символіки;
- поєднання педагогічного досвіду минулого з надбаннями сучасної педагогічної науки;
- поєднання традиційних та інноваційних форм, методів і засобів патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників;
- підвищення патріотичної культури керівного та науково-педагогічного складу.

Звертається увага, що визначення педагогічних умов дає змогу конкретизувати сутність і специфіку організації патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників на основі військових традицій.

Ключові слова: педагогічні умови, патріотичне виховання, військові традиції, освітній процес, майбутні офіцери-прикордонники.

Стаття посвящена определению и обоснованию педагогических условий патриотического воспитания будущих офицеров-пограничников на основе военных традиций. Автор анализирует подходы ученых к толкованию педагогических условий патриотического воспитания специалистов. На основе этого анализа предлагает собственные педагогические условия, способствующие эффективному патриотическому воспитанию будущих офицеров-пограничников:

- соблюдение преемственности поколений и развитие новых военных традиций;
- направленность образовательного процесса на патриотическое воспитание курсантов;
- использование воспитательного потенциала символики;

– сочетание педагогического опыта прошлого с достижениями современной педагогической науки;

– сочетание традиционных и инновационных форм, методов и средств патриотического воспитания будущих офицеров-пограничников;

– повышение патриотической культуры руководящего и профессорско-преподавательского состава.

Обращается внимание, что определение педагогических условий позволяет конкретизировать сущность и специфику организации патриотического воспитания будущих офицеров-пограничников на основе военных традиций.

Ключевые слова: педагогические условия, патриотическое воспитание, военные традиции, образовательный процесс, будущие офицеры-пограничники.

The article is devoted to the definition and substantiation of the pedagogical conditions of patriotic education of future officers-border guards on the basis of military traditions.

The author analyzes the approaches of scholars to the interpretation of the pedagogical conditions of patriotic education of specialists. Based on this analysis, it offers its own pedagogical conditions that will contribute to the effective patriotic upbringing of future border guards officers:

- observance of continuity of generations and development of new military traditions;
- orientation of educational process to patriotic education of cadets;
- use of the educational potential of symbolism;
- a combination of the pedagogical experience of the past with the benefits of modern pedagogical science;
- a combination of traditional and innovative forms, methods and means of patriotic education of future border guards officers;
- raising the patriotic culture of the leadership and scientific and pedagogical staff.

Attention is drawn to the fact that the definition of pedagogical conditions makes it possible to specify the nature and specificity of patriotic upbringing of future officers-border guards based on military traditions.

Key words: pedagogical conditions, patriotic upbringing, military traditions, educational process, future officers-border guards.

УДК 37.035.6:94(477)

Левицька А.А.,
офіцер сектора
Чернівецького прикордонного загону
Державної прикордонної служби
України

Постановка проблеми у загальному вигляді. Особливості службової діяльності Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) у сучасних умовах ставлять нові вимоги до вихованості службового складу, до патріотичної вихованості офіцерів-прикордонників, сформованої на основі військових традицій. Патріотичне виховання майбутнього офіцера-прикордонника на основі військових традицій в освітньому процесі має відбуватися в загальному процесі його формування як особистості,

як фахівця, як майбутнього керівника військового підрозділу. Результати аналізу стану патріотичної вихованості майбутніх офіцерів-прикордонників засвідчують, що курсанти мають недостатні можливості для цього в межах освітнього процесу. Однією з найсуттєвіших проблем удосконалення патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників на основі військових традицій є визначення, обґрунтування та реалізація педагогічних умов цього процесу під час навчання у вищому навчальному закладі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченню проблеми патріотичного виховання різних категорій осіб, зокрема й вивченню педагогічних умов цього процесу, присвячено праці багатьох учених (О. Абрамчук, І. Бех, Т. Гавлітіна, О. Жаровська, Ю. Красильник, В. Мірошніченко, К. Чорна, Г. Шевченко). Окремі аспекти патріотичного виховання військовослужбовців висвітлені в працях А. Галімова, І. Грязнова, В. Райка, О. Ставицького, В. Ягупова й інших.

Так, В. Мірошніченко одним із напрямів науково-методичного забезпечення реалізації педагогічної системи патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників пропонує обрати патріотичне виховання курсантів на основі військових традицій [1].

В. Каюков відзначає можливість патріотичного виховання учнів загальноосвітньої школи на основі героїчних традицій українського народу [2].

О. Кириченко досліджує виховання старшокласників на військово-козацьких традиціях у процесі допризовної підготовки [3].

Наукові положення, висновки та рекомендації, які містяться в зазначених вище й інших наукових дослідженнях, мають велику цінність для визначення педагогічних умов патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників на основі військових традицій.

Метою статті є визначення й обґрунтування педагогічних умов патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників на основі військових традицій.

Виклад основного матеріалу. Для визначення оптимальних педагогічних умов, що забезпечують ефективність процесу патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників на основі військових традицій, насамперед з'ясуємо сутність і зміст поняття «педагогічна умова».

У науково-педагогічній літературі термін «педагогічні умови» має різні визначення. Так, Ю. Бабанський стверджує, що ефективність педагогічного процесу закономірно залежить від умов, в яких він відбувається. Науковець визначає педагогічні умови як чинники (обставини), від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи. Це обставина, за якої компоненти навчального процесу представлені в найкращій взаємодії, яка дає можливість учителю плідно викладати, керувати навчальним процесом, а учням – успішно вчитися [4, с. 34].

За визначенням Л. Бровчак, під педагогічними умовами розуміється система форм, методів, матеріальних засобів, що спеціально створені в освітньому процесі вищого навчального закладу з метою розвитку певних здібностей і підвищення ефективності професійної підготовки загалом [5].

А. Максютів формулює визначення педагогічних умов як обставин, реальних ситуацій, що

свідомо створюються в навчально-виховному процесі, завданням яких є забезпечення найбільш ефективного його перебігу та досягнення конкретної виховної мети [6].

Як зазначає І. Сопівник, під педагогічними умовами розуміють обставини, від яких залежить досягнення виховних цілей [7, с. 289]. У нашому дослідженні така залежність має забезпечувати покращення процесу виховання майбутніх офіцерів-прикордонників на основі військових традицій.

Аналіз дисертаційних досліджень, у яких розглядалися спеціальні педагогічні умови, свідчить, що науковці визначали певні чинники, які сприяли цілеспрямованій організації освітнього процесу для підвищення його ефективності. Так, А. Максютів обґрунтував доцільність реалізації таких педагогічних умов патріотичного виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності: оволодіння майбутніми вчителями географії системою знань із фахової підготовки та необхідними особистісними якостями; формування позитивної мотивації до пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності як засобу патріотичного виховання; стимулювання в майбутніх учителів географії емоційно-ціннісного особистісного ставлення до пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності; розвиток практичних умінь, навичок проведення пошукової туристсько-краєзнавчої роботи в контексті патріотичного виховання школярів [6, с. 167].

Т. Маланюком обґрунтовано педагогічні умови патріотичного виховання учнів основної школи засобами туристсько-краєзнавчої роботи: цілеспрямована підготовка педагогів до використання туристсько-краєзнавчої роботи в патріотичному вихованні школярів; удосконалення змісту туристсько-краєзнавчої діяльності учнів основної школи, спрямованої на вивчення культури, історії України, державницьких традицій і боротьби українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху; урізноманітнення форм і методів патріотичного виховання підлітків під час організації туристсько-краєзнавчої діяльності [8, с. 11].

О. Колодій обґрунтовує педагогічні умови формування патріотизму студентів аграрних вищих навчальних закладів у позааудиторній діяльності: поєднання наявного позитивного досвіду у виховному середовищі вищого навчального закладу з пошуком нових форм і напрямів позааудиторної діяльності, адекватних сучасним ціннісним орієнтаціям студентської молоді; формування позитивної мотивації до позааудиторної діяльності як засобу патріотичного виховання та професійного зростання фахівців аграрного профілю; розвиток студентського самоврядування, інститутів колективної студентської самоорганізації, клубної діяльності як особливої сфери життєдіяльності студентської молоді [9, с. 12].

Досліджуючи військово-патріотичну підготовку майбутніх офіцерів запасу в умовах освітнього процесу вищого навчального закладу, Я. Зорій виокремлює такі педагогічні умови, що забезпечують ефективність військово-патріотичного виховання студентів кафедр військової підготовки: створення єдиного навчально-виховного середовища з необхідними формами та методами військово-патріотичної підготовки студентів – майбутніх офіцерів запасу; запровадження цілісного системно-діяльного підходу до організації навчально-виховного процесу на кафедрі військової підготовки цивільного вищого навчального закладу; оптимальне поєднання традиційних і нових форм і методів навчання та виховання [10, с. 196–197].

Нам імпонує наукова позиція О. Жаровської. Дослідниця визначає педагогічні умови патріотичного виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного університету: використання виховного потенціалу навчальних предметів із метою патріотичного виховання студентів; залучення студентської молоді до соціально значимих проектів патріотичного спрямування; активне вивчення майбутніми вчителями національно-культурної спадщини українського народу [11, с. 177]. При цьому дослідниця спирається на одну з головних вимог особистісно орієнтованого підходу (опора на активність, творчу ініціативу, самостійність студентів). Акцент вона ставить на положенні про те, що студент – не тільки слухняний об'єкт виховного впливу, але й активний суб'єкт педагогічної взаємодії (різниця між викладачами та студентами полягає не в правах, а в обов'язках). Тому доцільним є залучення студентського активу не тільки до організації й проведення виховних заходів, а й до планування позаурочної роботи, до аналізу її результатів [11, с. 114].

Педагогічні умови – це такі обставини процесу виховання, що охоплюють його відповідні форми, методи та прийоми, які впливають на процес патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників на основі військових традицій. Результати аналізу науково-педагогічної літератури [1– 3; 10–11], експертне опитування, урахування особливостей оперативно-службової діяльності представників прикордонного відомства й освітнього процесу вищого військового навчального закладу дали можливість визначити такі педагогічні умови патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників на основі військових традицій:

- дотримання спадкоємності поколінь і розвиток нових військових традицій;
- спрямованість змісту освітнього процесу на поглиблення обізнаності курсантів щодо військових традицій;
- використання виховного потенціалу символики;

– поєднання педагогічного досвіду минулого з надбаннями сучасної педагогічної науки;

– самостійне вивчення майбутніми офіцерами-прикордонниками національно-культурної спадщини українського народу;

– підвищення патріотичної культури керівного та науково-педагогічного складу.

Для реалізації кожної з визначених педагогічних умов необхідно проводити конкретні заходи:

– дотримання спадкоємності поколінь і розвиток нових військових традицій передбачає розроблення Програми військово-краєзнавчої роботи; здійснення краєзнавчих подорожей; опанування козацьких видів спорту; проведення конкурсів і наукових конференцій «Українські патріоти очима сучасників», «Герої-прикордонники: вчора й сьогодні»; співпрацю зі спілкою ветеранів АТО міста; проведення урочистостей із нагоди вручення першокурсникам зеленого берета;

– спрямованість змісту освітнього процесу на поглиблення обізнаності курсантів щодо військових традицій передбачає введення спецкурсу «Патріотичне виховання майбутнього офіцера-прикордонника»; виявлення та використання виховних можливостей змісту навчальних дисциплін щодо розвитку патріотичних якостей курсантів експериментальної групи;

– використання виховного потенціалу символики передбачає активне вивчення та застосування символики під час занять і заходів, дотримання військових ритуалів;

– поєднання педагогічного досвіду минулого з надбаннями сучасної педагогічної науки передбачає поєднання традиційних та інноваційних форм, методів і засобів патріотичного виховання, проведення тренінгів із метою розвитку активності курсантів у засвоєнні й усвідомленні ролі традицій у патріотичному вихованні;

– самостійне вивчення майбутніми офіцерами-прикордонниками національно-культурної спадщини українського народу передбачає складання індивідуального плану патріотичного самовиховання кожним курсантом експериментальної групи, написання рефератів на тему військових і прикордонних традицій.

Підвищення патріотичної культури керівного та науково-педагогічного складу передбачає включення до змісту занять із професійної підготовки питань, пов'язаних із військовими та прикордонними традиціями, їх ретроспективним дослідженням і сучасним станом; активну участь керівного та науково-педагогічного складу як в організації процесу патріотичного виховання курсантів й керуванні ним, так і безпосередньо в заходах патріотичного спрямування.

Висновки. Отже, ми виділяємо такі педагогічні умови патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників на основі військових традицій

в умовах освітнього процесу вищого військового навчального закладу:

- дотримання спадкоємності поколінь і розвиток нових військових традицій;
- спрямованість освітнього процесу на патріотичне виховання курсантів;
- використання виховного потенціалу символіки;
- поєднання педагогічного досвіду минулого з надбаннями сучасної педагогічної науки;
- поєднання традиційних та інноваційних форм, методів і засобів патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників;
- підвищення патріотичної культури керівного та науково-педагогічного складу.

Визначення педагогічних умов дає змогу конкретизувати сутність і специфіку організації патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників на основі військових традицій.

Перспективним напрямом подальших наукових пошуків із проблеми є детальне вивчення традиційних та інноваційних методів патріотичного виховання, особливостей проведення виховних заходів із різними категоріями військовослужбовців.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мірошніченко В. Система патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників: монографія. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2012. 376 с.
2. Каюков В. Патріотичне виховання учнів загальноосвітньої школи на героїчних традиціях українського народу: дис. ... канд. пед. наук. Івано-Франківськ, 1996. 182 с.
3. Кириченко О. Виховання старшокласників на військово-козацьких традиціях у процесі допризовної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Херсон, 2006. 19 с.
4. Бабанский Ю. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: методологические основы. М.: Просвещение, 1982. 192 с.
5. Бровчак Л. Студентське самоврядування як фактор формування організаторських здібностей майбутніх учителів: дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2015. 245 с.
6. Максютов А. Патріотичне виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності: дис. ... канд. пед. наук. Умань, 2014. 215 с.
7. Сопівник І. Виховання моральної відповідальності сільської молоді: монографія. Київ: Логос, 2014. 356 с.
8. Маланюк Т. Патріотичне виховання учнів основної школи засобами туристсько-краєзнавчої роботи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Умань, 2015. 20 с.
9. Колодій О. Формування патріотизму студентів аграрних вищих навчальних закладів у позааудиторній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Умань, 2016, 20 с.
10. Зорій Я. Військово-патріотична підготовка майбутніх офіцерів запасу в умовах навчального процесу вищого навчального закладу: дис. канд. пед. наук. Вінниця, 2005. 209 с.
11. Жаровська О. Патріотичне виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного університету: дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2015. 222 с.